

Г. М. Труба,

канд. філол. наук, доц.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

**ВИОКРЕМЛЕННЯ ПОНЯТТЯ
ОСВІТЯНСЬКОГО МЕРЕЖЕВОГО ДИСКУРСУ:
РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ
«ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС»,
«НАУКОВИЙ ДИСКУРС»
І «ОСВІТЯНСЬКИЙ МЕРЕЖЕВИЙ ДИСКУРС»**

Стаття присвячена виокремленню з традиційних науково і педагогічного дискурсів нового дискурсу – освітрянського мережевого, який є абсолютно новою, раніше не дослідженою одиницею, та надана спроба його характеристики за класичною усталеною схемою структурування дискурсів. У сучасному світі цифровізації та автоматизації різноманітних процесів наука та освіта не стоять осторонь, а вчитель – в авангарді змін, отже, і науковий, і педагогічний дискурси зазнають не лише формальних, а й якісних змін, які викликані пошуком нової освітньої парадигми, принципів та підходи до організації навчального процесу, а також методів, форм і засобів навчання студентів, впровадження технологічних інновацій, що сприятиме підвищенню якості освіти. Усе це не могло не змінити докорінно структури цих дискурсів та призвести до формування нових. Метою дослідження є виділення освітнього мережевого дискурсу в окрему структурну одиницю. Завдання: проаналізувати онлайн-«життя» українських освітян і на основі цього дослідження описати структуру освітнього мережевого дискурсу. Об'єктом дослідження є освітній мережевий дискурс, а предметом дослідження – визначення основних диференційних ознак, притаманних будь-якому дискурсу. Фактичний матеріал – добірка матеріалів із соціальних мереж «Instagram», «Facebook», «YouTube», «TikTok». Загалом опрацьовано понад 500 сторінок як відомих і помітних в українському освітньому просторі постатей (офіційні сторінки І. Д. Фаріон та О. М. Авраменко), так і маловідомих. Серед загальнонаукових методів використовувалися аналіз, синтез, індукція, дедукція, спостереження, зокрема не включені (спостереження за офіційними сторінками); описовий. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першою спробою дослідження освітнього мережевого дискурсу, який широко представлений у сучасному суспільстві, як не суто інституційного, аргументативного, інформаційного, соціально-ритуального інституційно-побутового опосередкованого типу дискурсу.

Ключові слова: дискурс, науковий дискурс, педагогічний дискурс, освітянський дискурс, освітянський мережевий дискурс .

H.M. Truba,
*PhD in Philology, Associate Professor,
Odesa National I. I. Mechnikov University,
Applied Linguistics Department Associate Professor*

**DEFINITION OF THE CONCEPT
OF EDUCATIONAL NETWORK DISCOURSE:
DEFINITION OF THE CONCEPTS
OF “EDUCATIONAL DISCOURSE”,
“SCIENTIFIC DISCOURSE”
AND “EDUCATION NETWORK DISCOURSE”**

The article is devoted to distinguishing a new discourse - the educational network, which is a completely new unit that has not been studied before, from traditional scientific and pedagogical discourses and its characteristics according to the classical established scheme of structuring discourses. In the modern world of digitization and automation of various processes, science and education do not stand aside, and the teacher is at the forefront of changes - scientific and pedagogical discourses undergo not only formal, but also qualitative changes, which are caused by the search for new educational paradigms and concepts, principles and approaches to the organization of educational process, as well as methods, forms and means of teaching students, the introduction of technological innovations that will contribute to the improvement of the quality of foreign language philological education. All this could not fail to fundamentally change the structures of these discourses and lead to the formation of new ones. The purpose of the study is to separate the educational network discourse into a separate structural unit. The task: to analyze the online “life” of Ukrainian educators and, based on this research, to describe the structure of educational network discourse. The object of the study is the educational network discourse, and the subject of the study is the definition of the main differential features inherent in any discourse. The actual material is a collection of materials on social networks “Instagram”, “Facebook”, “YouTube”, “TikTok”. In total, more than 500 pages of both well-known and notable figures in the Ukrainian educational space (the official pages of I. D. Farion and O. M. Avramenko) and little-known ones have been processed. Among the general scientific methods, analysis, synthesis, induction, deduction, observation were used, in particular not included (observation of official pages); descriptive. The scientific novelty of the study lies in the fact that it is the first attempt to study the educational network discourse, which is widely represented in today’s society. Therefore, the

educational network discourse is not purely institutional, but is an argumentative, informational, socially ritual institutional-household mediated type of discourse.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Після глобального розповсюдження надсучасних цифрових технологій світ змінився, став більш цифровізований і автоматизований: наука та освіта не стоять осторонь цих процесів, а викладач знаходиться в авангарді змін – науковий і педагогічні дискурси зазнають не тільки формальних, але і якісних змін: перехід освіти в так званий online-режим, що спричинило пошук нових освітніх парадигм і концепцій, принципів та підходів організації освітнього процесу, а також методів, форм і засобів навчання студентів, упровадження технологічних інновацій, які сприятимуть підвищенню якості освіти. Усе це не могло не змінити докорінно власне структури зазначених дискурсів і привести до формування нових.

Аналіз досліджень із проблеми. Дискурс не є новою темою, проте не втрачає своєї актуальності. Проблематику дискурсів досліджували такі вчені: Арутюнова Н. Д., Бабаян В. Н., Бацевіч Ф., Безугла Л. Р., Белова А. Д., Бондаренко Є. В., Горошко О. І., Гроарке Л. А., Гутнер Г. Б., Гусева, Джонсон М., Дейк Т. ван, Демьянков В. З., Рафає Е. Е., Жаботинська С. А., Зернецький П., Ільїн І. В., Іссерс О. С., Йоргенсен А., Кампа Х., Карасик В. І., Караулов Ю. Н., Карасик В. І., Ковечеш З., Ковалевська Т. Ю., Кондратенко Н. В., Кресс Г., Кристева Ю., Кристал Д., Лакофф Дж., Ленекер Р., Льовен Т. ван, Лутовинова О. В., Макаров М. Л., Макарук Л. Л., Мамалига А., Марианне В., Мартинюк А., Матезіус В. П., Руїз де Мендоза Ф. Дж., Мишанкіна Н. А., Морозова О. І., Мусолфф А., Огурцов А. П., Олянич А. В., Піхтовнікова Л. С., Петров В.В., Попович М., Почепцов Г. Г., Радден Г., Райнхарта Т., Рок Дж., Романова О. Р., Самохіна В. О., Семіно Е., Серіо П., Серякова І. І., Славова Л. Л., Солощук Л. В., Степанов Ю., Стернін Й. А., Тиндаль С. В., Тернер М., Тсеронис А., Фролова І. Є., Філіппс Л. Дж., Форсевіль Ч., Хабермас Ю., Чернявська В. Є., Чижевська М. Б., Шапочкін Д. В., Шевченко І. С., Шейгал О. Й., Шелестюк О. В., Шифрін Д., Яхонтова Т. В. Проте педагогічна царина виявилася найменш дослідженою.

Мета дослідження – виокремити освітянський мережевий дискурс в окрему структурну одиницю.

Завдання: проаналізувати мережеве «життя» українських освітян і на базі цього дослідження описати структуру освітянського мережевого дискурсу.

Об'єктом дослідження є освітянський мережевий дискурс, а **предметом дослідження** – визначення основних диференційних ознак, які притаманні будь-якому дискурсу.

Фактичним матеріалом є збір матеріалів у соціальних мережах «Intagram», «Facebook», «YouTube», «TikTok». Загалом опрацьовано понад

500 сторінок як відомих і визначних діячів українського освітянського простору (офіційні сторінки І. Д. Фаріон і О. М. Авраменка), так і маловідомих.

Серед **загальнонаукових методів** було використано аналіз, синтез, індукція, дедукція, спостереження, зокрема невиключене (спостереження за офіційними сторінками); описовий.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першою спробою дослідження освітянського мережевого дискурсу, який широко представлений у сучасному житті суспільства.

Теоретична цінність дослідження полягає в тому, що надається спроба визначення явища суспільства України, а **результати** можуть знайти своє практичне значення не тільки у добірці теми досліджень дискурсів, але мати велике значення для викладачів-практиків у сучасному житті і випрацювання особистих і загальноприйнятих законів існування в ньому.

Виклад основного матеріалу. Науковий і педагогічний дискурси – це є два визнані дискурси, які сформувалися на основі педагогічного процесу, але сучасний науковий процес вже давно вийшов у мережеву площину, сформувавши певний окремий дискурс, який не був належним чином досліджений, тому першочерговим завданням є виокремлення освітянського мережевого дискурсу і відмежувати його від наукового і педагогічного.

У своєму дослідженні ми приєднуємося до загальноновизнаної теорії дискурсів, розуміючи його як мовлення, що “занурене у життя”, як зв’язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, який узятий у подієвому аспекті; мовлення, яке розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)” [2, с. 137].

Під науковим дискурсом ми розуміємо інституційний тип дискурсу, мовленнєво-мисленнєву діяльність, яка регламентована соціокультурними кодами науки як суспільної практики, її правилами, традиціями, цінностями [7, с. 4], це науковий текст, що є результатом цілеспрямованої соціальної дії, фокус дій мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних чинників [6, с. 151] із ознаками статусної кваліфікації учасників, локалізації хронотопа, визначеності меж соціального інституту, своєрідними ритуально зафіксованими цінностями, інтенційно закріпленими стратегіями, обмеженою номенклатурою жанрів, чітко визначеним арсеналом прецедентних феноменів [4, с. 34]. А з точки зору лінгвоперсонологічної скерованості, це особливий тип інституційного спілкування, соціокультурний та когнітивно-комунікативний феномен, у центрі якого перебуває дискурсивна діяльність представників наукової громадськості, що забезпечує втілення їхніх інтенцій і досягнення перлокутивного ефекту з метою передачі фахових знань та для інтелектуального й емоційного впливу на адресанта/адресантів [10].

Педагогічний же дискурс – це інституційний дискурс, цілісна динамічна система ціннісно-змістової комунікації суб'єктів навчального процесу, яка об'єктивно існує і функціонує в освітньому середовищі [5, с. 59-62], «...сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій учасників навчальної ситуації, обумовлених метою та завданням освітнього процесу та орієнтованими на підвищення рівня знань тих ,хто навчається» [3, с.31] із лінгвістичним рівнем (безпосереднє мовлення викладача) та невербальний рівень [2], які не обмежуються лише комунікацією на освітню тематику, а й розповсюджуються на професійну комунікацію (академічний педагогічний напрямок і дидактичний педагогічний [8]).

Для концептуального розрізнення цих дискурсів доцільно виходити із різниці тлумачення слів за тлумачним академічним словником: науковий – той, що стосується науки, освітній – той, що стосується освіти, педагогічний – той, що стосується педагогів, освітянський – той, що стосується освітян [1]. Під освітянами у дослідженні розуміються викладачі дошкільної освіти (вихователі), викладачі шкільної освіти, викладачі коледжів і технікумів, викладачі вищої школи (викладач, старший викладач, доцент, професор), викладачі позашкільної освіти, а також інші люди, які позиціонують себе «викладачем» без наявності профільної освіти.

Отже, під освітянським дискурсом варто розуміти дискурс, який стосується освітян, отже, освітянський мережевий дискурс (далі ОМД), це той дискурс, який сформований освітянами у соціальних мережах (Facebook, Instagram, TikTok і інші) у мережі «Інтернет».

Освітянський мережевий дискурс на противагу педагогічному і науковому дискурсам не є суто інституційним, адже він охоплює учасників, які не належать до одного інституту – викладачів, але є аргументативним, інформаційним, соціально ритуальним інституційно-бутійним опосередкованим типом дискурсу.

Надалі ми використовували концепцію структури дискурсу за В. І. Карасіком [4; 5].

Отже, **метою** педагогічного дискурсу є передача інформації, знань, необхідних для здобуття освіти [9]. Метою наукового дискурсу є здобування і передача нових фахових знань про об'єкт та предмет дослідження, його властивості, висвітлення певної наукової проблеми, ознайомлення з результатами дослідницької діяльності, висловлення позиції щодо певної наукової проблеми. Метою, у найзагальнішому розумінні, освітянського мережевого дискурсу формулюють як розв'язання наукових проблем, що мають теоретичний чи прикладний характер.

Учасниками педагогічного дискурсу є лектор, викладач, студент [9], коли учитель, у найширшому сенсі, має право передавати учню знання, норми поведінки суспільства, оцінювати успіхи учня, він персоніфікує му-

дрість, апріорно володіє високим авторитетом. Учасниками наукового дискурсу є лектор, викладач, студент, науковець (аспірант, науковий співробітник, лаборант, кандидат наук, доцент, доктор наук, професор, академік). А учасники ОМД – так званий учитель (викладачі дошкільної освіти (вихователі), викладачі шкільної освіти, викладачі коледжів і технікумів, викладачі вищої школи (викладач, старший викладач, доцент, професор), викладачі позашкільної освіти, а також інші люди, які позиціонують себе «викладачем» без наявності профільної освіти), а замість учнів – аудиторія.

Ядром педагогічного дискурсу є інтелектуальна односпрямована чи різноспрямована взаємодія між учасниками навчального процесу із ситуаціями навчання, формування особистості, професійного спілкування, навчальна взаємодія, взаємодія учня із навчальним матеріалом. Ядром наукового дискурсу - інтелектуальна односпрямована чи різноспрямована взаємодія між учасниками навчального процесу і наукового процесу із ситуаціями навчання, наукової діяльності, професійного спілкування, навчальна взаємодія, взаємодія із навчальним матеріалом і науковим матеріалом. Ядром ОМД є різноспрямована взаємодія між учасниками процесу: навчальна діяльність спрямована не тільки на розв'язання навчальних ситуацій, але і на привернення уваги, формування певного емоційного стану, пов'язаного з предметом чи особою викладача.

Типовими жанрами педагогічного дискурсу є лекція, дискусія, колоквиум, консультація, порада, презентація, семінарське, лабораторне та практичне заняття та нові відео у мережах, лекції і курси, але не обмежується лише цим, а охоплює і вплив на цей процес освітянина як особистості. Типовими жанрами наукового дискурсу є монографії, дисертації, наукові статті, автореферати, тези тощо. Жанрами ОМД можна вважати специфічні програми на різних навчальних платформах, застосунки у смартфонах, відеолекції, відеоуроки, відео, сторіз, ріалз тощо.

Хронотоп педагогічного дискурсу – це час, коли відповідний процес відбувається чітко визначений навчальним процесом (урок, лекція, пара) і місце – це також чітко регламентується (клас, аудиторія). Наукового дискурсу є більш розмитим: він або обмежується лабораторією, науковою конференцією, лекцією, або необмежується нічим за самостійного опанування тексту. Хронотоп ОМД – місце і час мають свою специфіку: якщо час – це ще регламентована реалія чи мережею («ТікТок» - до 3 хвилин, чи визначається законами ринку – до 10 хвилин «Ютюб»), то місце – абсолютно довільне.

Важлива ознака **«ритуал»** для педагогічного дискурсу відіграє важливу роль організації процесу – вітання, піднята рука... Для наукового дискурсу ритуал полягає у певних кліше звертання і оформлення наукових робіт. Для ОМД – ритуал теж важливий, але має абсолютно іншу природу і характер – продиктований ПР-стратегіями (для упізнаваності).

Мета педагогічного дискурсу – соціалізація нового члена суспільства (пояснення влаштування світу, норм і правил поведінки, організація діяльності нового члена суспільства в плані його долучення до цінностей і видам поведінки, які очікуються від учня, перевірка розуміння і засвоєння інформації, оцінка результатів). Мета наукового дискурсу – оприлюднення і розповсюдження наукових уявлень про світ серед наукової спільноти. Мета ОМД – комерційна мета: просування або окремого викладача, або якоїсь школи чи напряму, створення альтернативної реальності викладання, яке не обмежено класичними канонами.

Цінності педагогічного дискурсу можна пояснити системно твірною метою і можуть бути вираженими аксіологічними протокольними висловленнями, які мають специфічну модальність повинності (варто, потрібно, має бути) і позитивні цінності, моделювання культурних концептів, закладання ціннісної картини світу, моделювання поведінкових стереотипів. Традиційними цінностями наукового дискурсу вважають концепти «істина», «знання», «дослідження», які зведені до пізнання світу, необхідності множити знання та доводити їхню об'єктивність, неупередженості в пошуках істини [2]. Цінності ж ОМД формуються на основі інших факторів, які не мають нічого спільного з педагогічними або науковими, а ближчі до PR- цінностей: популяризація, просування у соціальних мережах, виокремлення себе з поміж інших.

Висновки та перспективи. Отже, освітянський мережевий дискурс не є суто інституційним, але є аргументативним, інформаційним, соціально ритуальним інституційно-бутійним опосередкованим типом дискурсу.

категорія	науковий дискурс	педагогічний дискурс	освітянський мережевий дискурс
учасники	статусно кваліфіковані	статусно кваліфіковані	статусно некваліфіковані
хронотоп	локалізований	локалізований	нелокалізований
Мета	оприлюднення нових знань	формування нової особистості	популяризація себе
цінності	глобальні	глобальні	особистісні
стратегії	інтенційно закріплені	інтенційно закріплені	інтенційно закріплені
номенклатура жанрів	обмежена	обмежена	необмежена

Література

1. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Арутюнова Н. Д. Дискурс. М., 1990. С. 136–137.
3. Бхіндер Н. В. Лінгвістичний аспект навчально-педагогічного дискурсу викладача англійської мови у закладах вищої педагогічної освіти. *Проблеми лінгвістики тексту та дискурсу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філологія», вип. 8(76), 2019. стор. 29 - 31.*
4. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс*. Волгоград: Перемена, 2000 (а). С. 5–20.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004. URL: <https://www.pushkin.institute/science/publikacii/detail.php?ID=17667>
6. Кицак Г. Характерні риси наукового дискурсу. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6981/1/11kgvhrn.pdf>
7. Кротков Є. А. Проблема типов научного дискурса. *Гуманитарные науки*. №4 (8). 2012. стр 16 – 26.
8. Остражкова Н. С. Педагогический дискурс. Лекции. Тамбов, 2009. 235 с.
9. Поспелова О. В. Дискурс-анализ и его место в современных исследованиях политики. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2013. Т. 21, вип. 23(4). С. 230-237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2013_21_23%284%29_38
10. Труба Г. М. Розмежування понять освітнього й освітянського дискурсу. *Проблеми гуманітарних наук. Збірник наукових праць*. Серія «Філологія», 2021. Вип 47. С. 231 – 237.

References

1. *Academic glossary [Akademichnyj tлумachnyj slovnyk]*. Access mode: URL: <http://sum.in.ua/>
2. Arutyunova, N. D. (1990), *Discourse [Dyskurs]*. М., pp. 136-137.
3. Bhinder, N. V. (2019), *Linguistic aspect of the primary-pedagogical discourse of the introduction of English language in the foundations of higher pedagogical education. Problems of linguistics, text and discourse. Scientific Notes of the National University "Ostrozka Academy" [Linhvistychnyi aspekt navchalno-pedahohichnoho dyskursu vykladacha anhliiskoi movy u zakladakh vyshchoi pedahohichnoi osvity. Problemy linhvistyky tekstu ta dyskursu. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»]*, series "Philology", no. 8(76). pp. 29 - 31.
4. Karasik, V. I. (2000), *On types of discourse. Linguistic personality: institutional and personal discourse [O typakh dyskursa. Yazykovaia lychnost: ynstytutsyonalnyi y personalnyi dyskurs.]*. Volgograd: Change. pp. 5–20.

5. Karasik, V. I. (2004), *Language circle: personality, concepts, discourse [Yazykovoi kruh: lychnost, kontsepty, dyskurs]*. Moscow: Gnosis. URL: <https://www.pushkin.institute/science/publikacii/detail.php?ID=17667>
6. Kitsak, G. *Characteristics of scientific discourse [Kharakterni rysy naukovooho dyskursu]*. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6981/1/11kgvhrn.pdf>
7. Krotkov, E. A. (2012), *The problem of typical scientific discourse. Humanities [Problema typov nauchnoho dyskursu. Humanytarnye nauky]*. № 4 (8). pp. 16 – 26.
8. Ostrazhkova, N. S. (2009), *Pedagogical discourse [Pedahohycheskyi dyskurs. Lektsyy]*. Lectures. Tambov, 235 p.
9. Pospelova, O. V. (2013), *Discourse analysis and its place in modern policy studies. Bulletin of Dnipropetrovsk University [Dyskurs-analyz y eho mesto v sovremennykh yssledovaniakh polytyky. Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu]*. Series: Philosophy. Sociology. Politology. V. 21, Issue. 23(4). pp. 230-237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2013_21_23%284%29_38
10. Truba, H. M. (2021), *Problems of the humanities. Collection of scientific works [Truba H. M. Rozmezhuvannia poniat osvithooho y osvitianskoho dyskursu. Problemy humanitarnykh nauk. Zbirnyk naukovykh prats]*. Series “Philology”. Issue 47. pp. 231 - 237.